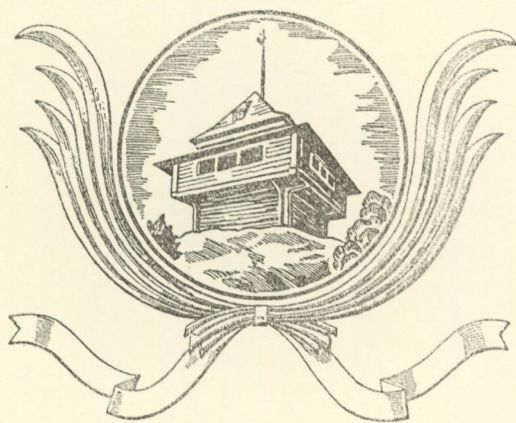

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1935**

NORDISKA MUSEETS
OCH SKANSENS
ÅRSBOK
FATABUREN

1 9 3 5

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Årsbokens omslag med motiv från stadskvarteret på Skansen är
utfört efter fotografi av fru M. Claréus.

Tryckt hos
Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag
Stockholm 1935

T Y R E S Ö H U S

GRÄVNINGSUNDERSÖKNINGARNA VID TYRESÖ 1934

av Folke Sällström

På sjösidan framför »Prinsvillan» vid Lilla Tyresö anträffades i höstas vid planerandet av en trädgårdsterrass omedelbart under markytan en husgrund av sådan mäktighet och fasthet, att den måste tillhört en stenbyggnad. Vid upptäckten gjordes även några lösa fynd, av vilka särskilt ett fragment av ett medeltida formtegel samt ett mynt från 1673 tilldrogo sig uppmärksamheten.

I sin skildring av Tyresö slott gjorde Sten Karling för ett par år sedan gällande, att det äldre säteri, som föregick Gabriel Oxenstiernas ståtliga borg, legat på den höjd, där nuvarande Lilla Tyresö är beläget — således omedelbart söder och väster om den ström, som från Albysjön här utfaller i Kalvfjärden. Den lilla gården återfinnes tidigast på den 1748—52 daterade kartan över Tyresögodset. Såsom den där avbildas, bestod den av ett antal mindre byggnader kring en oregelbundet rektangulär gårdsplan, bild 11. Den nyfunna husgrunden kunde således antagas härröra från ett stenhus, som ingått i denna gårdsanläggning.

År 1667 omtalas i ett arrendekontrakt det »Nye Steenhuset på gamla gården». Detta omnämnande tillåter oss möjligen antaga, att det på den tiden också fanns eller åtminstone funnits ett äldre stenhus där. Till vilken av dessa byggnader stengrunden i så fall borde hänföras kunde helt naturligt ej avgöras, förrän en utgrävning av densamma bragt större kännedom om dess karaktär. En sådan undersökning skulle också kunna fastställa giltigheten

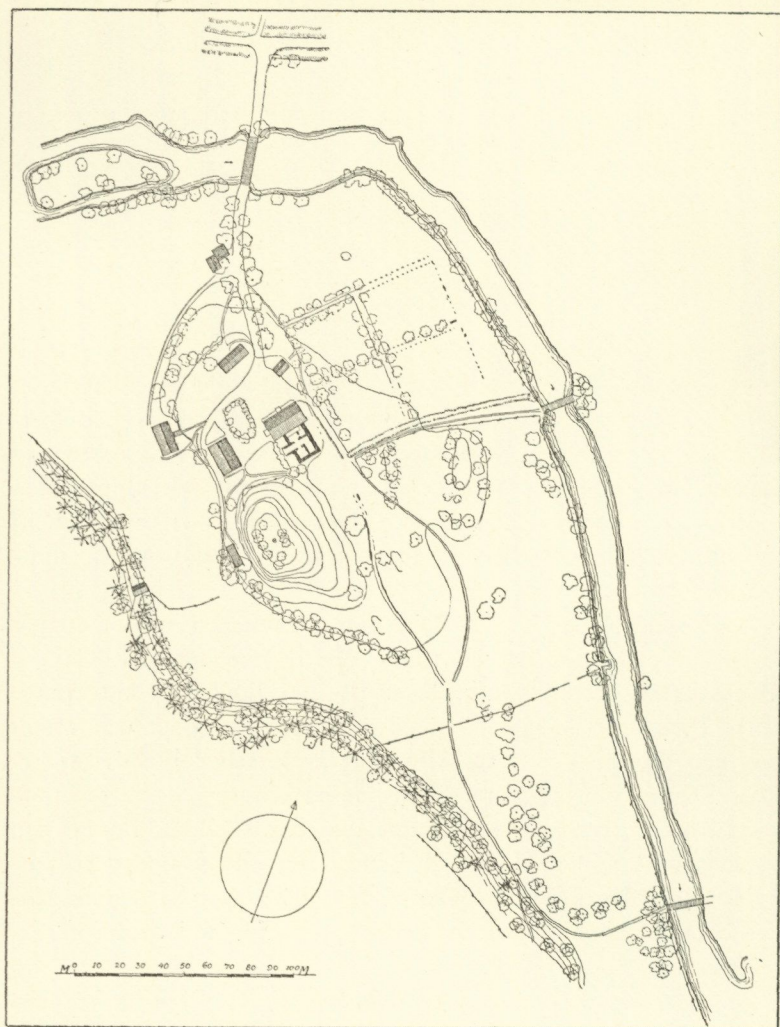

Bild 1. Situationsplan över »Lilla Tyresö» med den 1934 framgrävda husgrunden markerad i svart. Den forna borgöns ungefärliga utsträckning åskådliggöres av lägsta nivåkurvan.

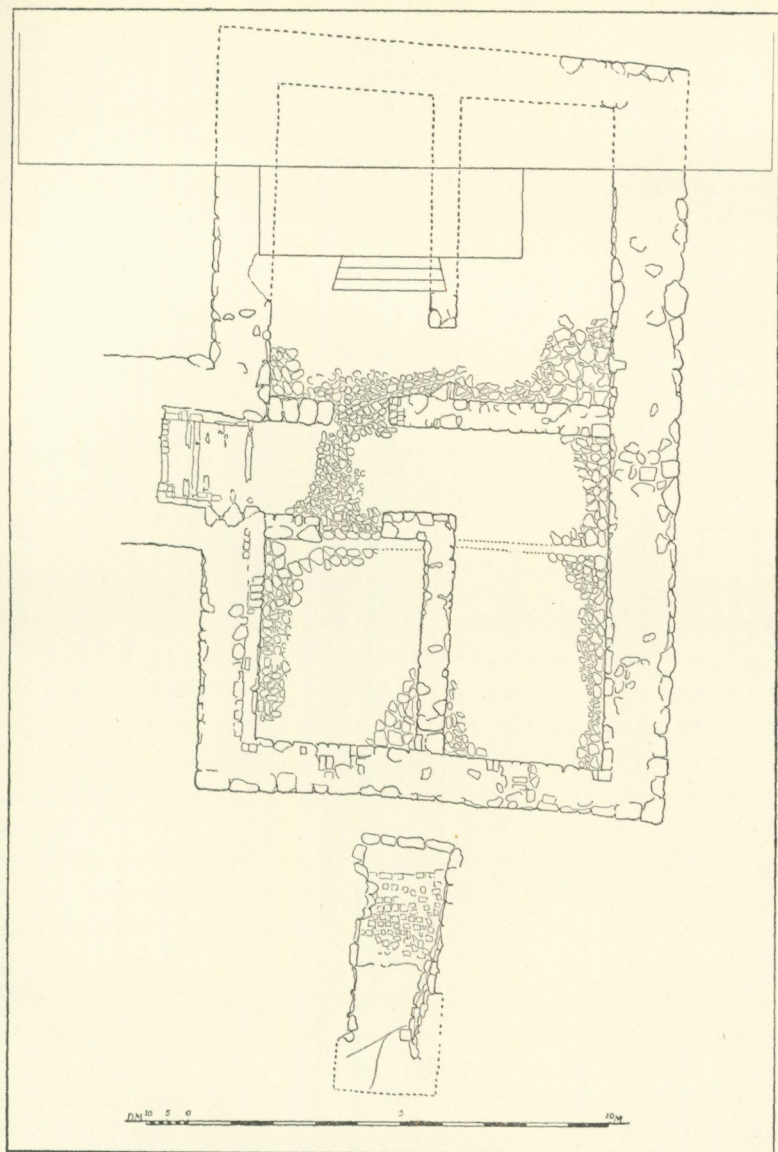

Bild 2. Stengrunden. Uppmätningsskizzen med konturen av »Prinsvillans» sydöstra fasad markerad genom heldragen, fin linje.

överhuvudtaget av de senaste teorierna om den äldsta sätesgårdens läge.

Utgrävningen ägde rum under september och oktober månader förra året. Till att börja med tänkte man helt bortföra ruinmassorna inom stengrundens murar men av flera orsaker inskränktes schaktningsarbetet till upptagandet av en grav av 1—1,5 meters bredd utmed insidan av murarna. Den ena gaveln var dold under Prinsvillan, varför golvet i denna måste brytas upp på en mindre yta. Därigenom kunde man genom ett provschakt konstatera gavelmurens läge och utsträckning.

Utgrävningen blottade jordvåningen av en rektangulär byggnad, som utvändigt mätte ungefär 17×11 m. Den ligger på norra sluttningen av berget, och har sin största utsträckning i NV—SO. På södra långmuren framspringer en källarhals eller grunden till ett trappstorn, genom vilken en trappa fört ned i källaren. Denna är uppdelad i fyra rum, vilkas golv äro satta med kullersten.

Fyllningen inom murarna bestod av tegelstenar, hela och krossade, samt jordstenar, uppblandade och övertäckta med jord. Fyllningens mäktighet var störst i ruinens västra del, eller mer än två meter. Inga tydliga skiktgränser kunde iakttagas, endast att de hela teglen i allmänhet lågo djupare och nästan utan all jordfyllning, vilken senare tilltog uppåt liksom förekomsten av tegelskärv och lösfynd. Till de sistnämnda skola vi återkomma nedan.

En detaljerad undersökning av den utgrävda stengrunden ger följande resultat. Yttermurarna, som samtliga ligga i förband med varandra, äro uppförda av natursten i ett utomordentligt hårt, kalkrikt och välblandat murbruk av ljust vitgrå färg. De förete inåt en jämn och vacker yta. Deras höjd är mycket olika på olika ställen, ehuru överytan är avjämnad. Murrektangelns sydöstra hörn ligger alldeles i marknivån och bildar ruinens högsta punkt, dess lägsta återfinnes ungefär 120 cm därunder på norra långmurens västligaste del. Jordvåningens hela golvplan sluttar på samma sätt i diagonalens riktning mot norr, varvid motsvarande nivåskillnad utgör drygt 150 cm.

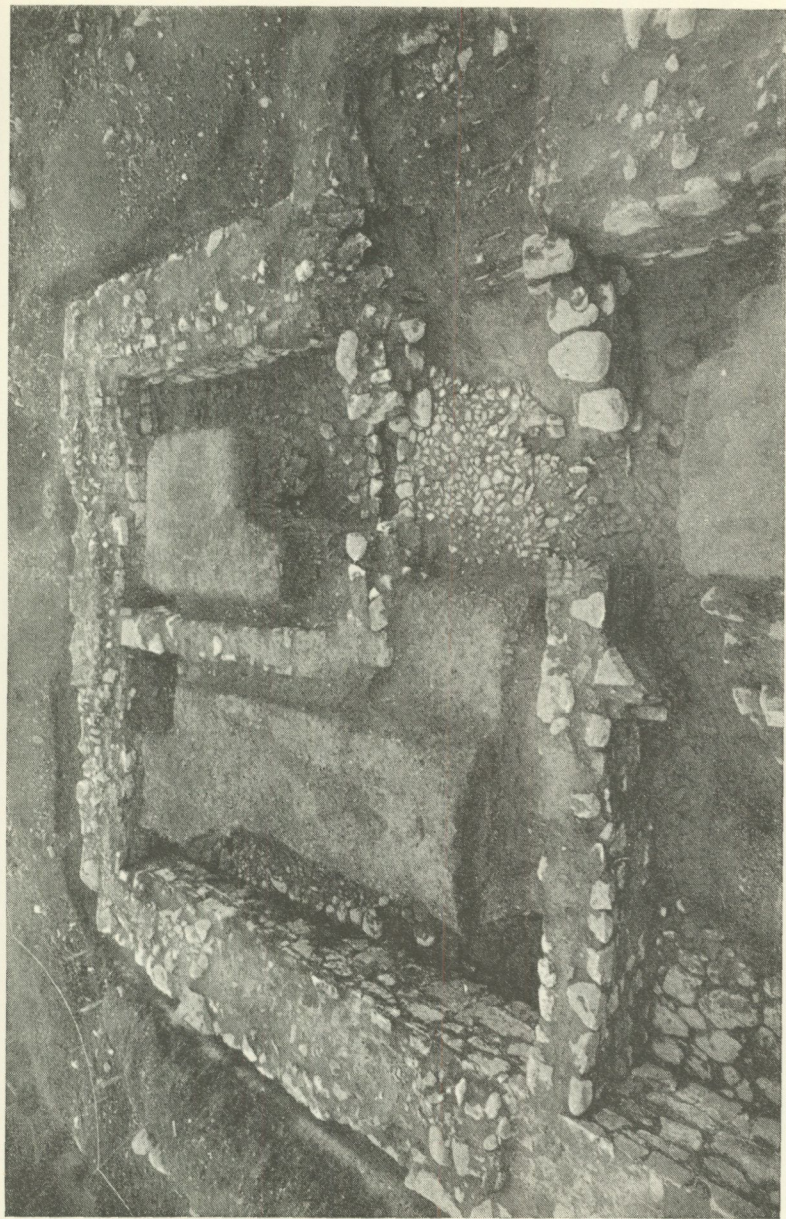

Bild 3. Stengrunden sedd från Prinsvillan, d. v. s. från nordväst, omedelbart före igenläggandet. Foto O. Ekberg.

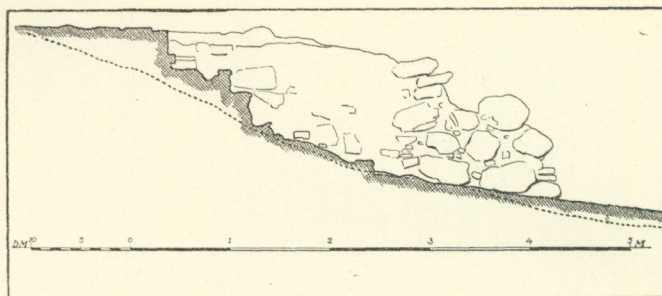

Bild 4. Tvärsnitt mot nordväst genom stengrunden i trappans förlängning.

Den mäktigaste fasadmuren, den norra, har en tjocklek av 170 cm. Dess nuvarande höjd är från stengolvet räknat som störst 150 cm; södra långmuren är 150 cm tjock och gavelmurarna avsevärt klenare, nämligen omkring 115 cm. På inre kanten av såväl norra som södra långmuren iakttagas enstaka tegelstenar på oregelbundna avstånd från varandra (synliga å bild 3). Med ena långsidan i murens liv vila de i samma fasta kalkbruk, som kommit till användning i fasadmurarna. Dessa stenar utgöra måhända de sista resterna av forna skalmurar, som rest sig över stengrunden. Det är därför av stor vikt att konstatera, att deras dimensioner, $26,5-28 \times 12,5-14 \times 8,5-9$ cm, ej äro desamma, som uppmätts på den stora mängd tegel, som bortschaktades med ruinmassorna.

Vid anläggandet av de grova yttermurarna hade man tydligen börjat med att gräva upp ett rektangulärt schakt, stort som det planerade huset, genom det lager av varvig lera, som täckte bergsslutningen, bild 9. Med stöd av schaktets väggar uppfördes grundmurarna direkt på fasta berget och så, att de skift för skift oregelbundet utträngde i lerlagret, medan insidan däremot lades jämn och strängt i lod. Då de uppnått höjden av lerlagrets yta lät man nästa skift kraga ut över denna, så att murens tjocklek alltså blev större ovanför markytan. Detta tillvägagångssätt kom särskilt väl till synes vid en schaktning utanför östra gaveln (se nedan).

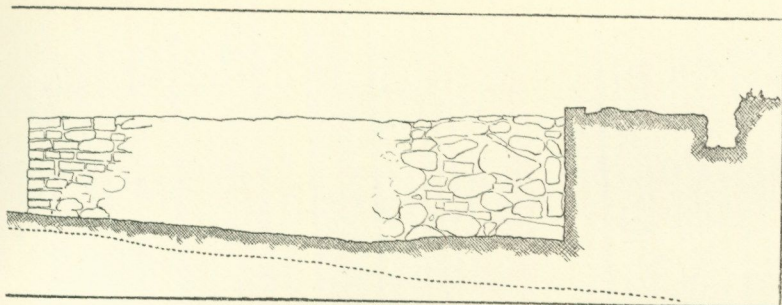

Bild 5. Fortsättning av sektionen bild 4.

Mellanmurarna skilja sig avsevärt från yttermurarna. De äro långt mindre omsorgsfullt lagda och uppförda av natursten och tegel i ett lerhaltigt, grått och dåligt blandat bruk. Teglet har huvudsakligen använts för mursluten, där jämna ytor och skarpa kanter varit önskvärda. Men även inpassade mellan gråstenarna förekomma här och var enstaka tegel, bild 7 och 10. Dessa äro av två olika slag: den vanligaste typen är den som även dominerar i fyllningen och som mäter $27 \times 13,5 \times 7$ cm. Dessutom finns samma typ, som ovan beskrivits.

Alla skiljemurarna vila till full bredd på berget. På grund av det dåliga och ohållbara lerbruket äro de emellertid synnerligen fallfärdiga och rasade även ställvis under utgrävningen. De ligga icke i förband med yttermurarna, vilket otvivelaktigt talar för att de hava tillkommit senare än dessa.

Tillträde till källaren har förmedlats direkt utifrån det fria genom den ovannämnda trappan, som ledde ned mitt för ingången på trapphusets södra vägg, bild 8. Bergets naturliga lutning har utnyttjats vid anläggandet av denna trappa, som upptagit hela bredden mellan källarhalsens murar (dessa senare ligga i förband med södra långmuren). Stegen utgjordes av trästockar, något inskjutna i murverket och vid ändarna vilande på underlag av tegel. Murbruket är här samma dåliga, mörka lerbruk som i mellanmurarna; ännu kan man på ett par ställen iakttaga avtryck i bruket, vittnande om att stockarna inplacerats i läge

Bild 6—7. Från utgrävningen. Bilderna avse att åskådliggöra skillnaden i byggnadssätt mellan yttermurar och innermurar. Exempler hämtade från västra vinkeln mellan norra långmuren (6) och stora, tvärgående innermuren (7).

Observera även de stora golvstenarna.

Bild 8—9. Från utgrävningen. 8. Trappan från sydväst. 9. Utsidan av stengrundens sydöstra hörn från Ö. Den kraftiga hörnstenen vilar på berget. Bilden visar tydligt, att den varviga leran fortsätter in under muren, som dock på insidan (åt källaren till) ligger direkt på berget.

runda och obehandlade för att först på platsen bilas plana. Underlagets konstruktion samt de ännu kvarliggande om också nästan helt förmultnade stockarna medgiva ett rekonstruktionsförsök av trappans utseende. Stegen synas sålunda ha varit sju till antalet, stegbredden 28,6 cm och höjden 18,6 cm.

Sedan trappstegen, fyllningen under dem samt allt murverk med grått lerbruk avlägsnats, blottades på insidan av trappans västra vägg en starkt ramponerad tegelbeklädnad. Vid närmare granskning framgick, att det i denna använda murbruket var vitt och hårt, samt att stenarna till sina dimensioner och sitt allmänna utseende närmast överensstämde med dem på långmurarnas överkant.

Källarens alla golvytor äro belagda med kullerstenar från vanlig fältstens storlek till block med dimensioner över en halv meter. De största stenarna återfinnas västerut invid norra långmuren, under det området närmast vid foten av trappan är satt med de minsta stenarna. Detta visar tydligt avsikten att utjämna totala lutningen av golvet. I allmänhet har jordblandad sand använts till underlag men på enstaka ställen även stenar. Såsom pallning under golvet invid östra gavelmuren låg också ett formtegel. — Omsorgsfulla dräneringar ha tjänat att avleda grundvattnet.

I östra gavelmurens överyta iakttagas ett par försänkningar eller urtag av oregelbunden form och delvis klädda med tegel. Deras belägenhet på ungefär samma avstånd från byggnadens hörn (resp. det nordöstra och sydöstra) och strax ovan den ursprungliga markytan motivera antagandet att de markera platsen för ett par källargluggar, ehuru detta knappast låter sig bevisas. Tegelstenarna ligga i grått bruk.

Grävningens första resultat är alltså att ha påvisat två olika byggnadsskeden i stengrundens historia. Till ett äldre skede höra yttermurarna samt det på dem och i trappans västra vägg återfunna tegelmaterialet, det vill säga allt murverk uppfört i det kalkrika, väl blandade bruket. Ett yngre skede har medfört källarens uppdelning genom mellanmurarna, golvbeläggningen och en ombyggnad av trappan, det vill säga allt murverk i grått

Bild 10. Stora, tvärgående
innermuren från sydväst mot
norra långmuren.

lerbruk. Till detsamma böra vi emellertid också hänföra den stora mängden tegel i fyllningen, som måste utgöra resterna av de raserade fasadmurarna i den senaste byggnaden på platsen.

En undersökning visar, att tegel av alldeles samma slag som det i rasmassorna vanliga ingår i murarna i såväl slottet som kyrkan på Tyresö. Båda datera sig som bekant till tiden mellan 1620 och 1640. Eftersom Tyresö på den tiden helt säkert tillverkade sitt tegel vid eget tegelbruk, torde det ej vara förmätet att våga antaga, att det yngre skedet i stengrundens byggnads-historia begynner någon gång på 1600-talets andra kvartssekel.

Det av Maria Sofia De la Gardie år 1667 omnämnda »Nye Steenhuset på gamla gården» är sålunda med största sannolikhet återfunnet. Före detta år har — efter vad vi nu våga påstå — en ny byggnad blivit uppförd på grundvalarna av ett äldre sten-

hus.¹ Den avbildades såsom det förnämsta huset i det lilla gårds-komplexet på västra sidan strömmen på den karta, som 80 år senare upprättades av G. Boding, bild 11, 12 och 13. Tecknaren har stått på bergshöjden omedelbart söder om gården, varvid den lilla skala, som avsågs för den slutliga bilden på kartan, icke medgivit någon detaljerad framställning. I förgrunden till höger återgives ett hus, som otvivelaktigt bör identifieras med vårt stenhus. Det är av tunga proportioner och har sadeltak. Fasaden mot tecknaren — den södra — skymmes helt av en utbyggnad, även den täckt av ett sadeltak, så att de båda takåsarna bilda vinkel mot varandra. Den lilla till vänster härom framskjutande byggnaden bör tolkas som en bakom det större huset och utmed dess borte gavel belägen timmerstuga, jämför bild 12². Den skenbart bristande överensstämmelsen med planen, sådan den fastställts genom utgrävningen, förklaras enkelt nog, om man antager, att lodlinjen, som på bilden betecknar vinkeln mellan utbyggnaden, det vill säga trapphuset, och husets fasad, är feldragen, bild 13.

Det intresse de övriga byggnaderna på bilden erbjuda, knyter sig i detta sammanhang till frågan, om någon av dessa möjligen kvarstår sedan den äldre sätesgårdens dagar. Barbro Bielke, som sedan 1613 ägde Tyresö, berättar i ett ivrigt postskriptum i brev till sonen Axel Oxenstierna nämnda år om en eldsvåda, som annandag påsk berövade gården »ala ttre de bästa bygninga». Detta meddelande synes i hög grad förringa utsikterna att bland de på Bodings karta avbildade husen återfinna några äldre dy-

¹ Redan på Erik Dahlbergs skiss i april 1667 av Tyresö (avbildad i Fataburen 1933, s. 74) synes till höger om kyrkan på en höjd, omfluten av en åslinga, ett par byggnader. Den större av dessa borde kunna identifieras antingen med det hus, som rest sig på den återfunna stengrunden, eller med sockenstugan, som låg på slutningen från kyrkan ned mot ån. Trots att både perspektiv och detaljer på denna del av skissen tydligt nog äro osäkra och rent felaktiga, synes det förra alternativet vara det sannolikaste.

² Denna låg på nuvarande Prinsvillans plats och återfinnes på en karta från 1801 och därefter i ett försäkringsbrev av år 1805 såsom ett tydligen delvis omändrat bostadshus av timmer och rymmande tre rum under sparrtak. Byggnaden revs före 1882.

Bild 11. »Lilla Tyresö», tecknat efter en av G. Boding 1748—52 upprättad karta över Tyresö, publicerad i Fataburen 1933, sid. 73.

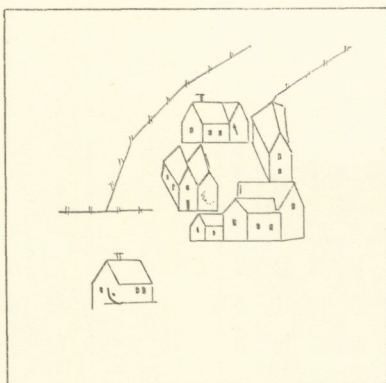

Bild 12. Ovanstående teckning i plan, rekonstruerad efter moderna uppmätningar.

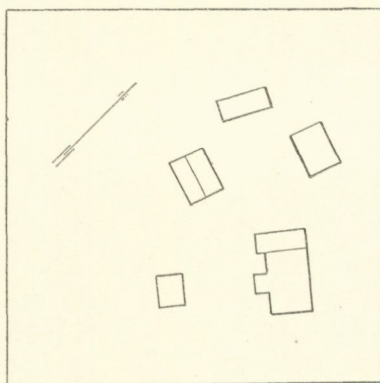
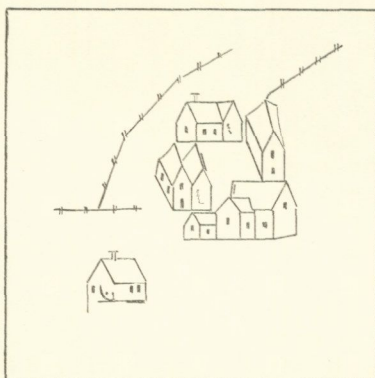

Bild 13. Samma teckning som bild 11, rättad i enlighet med planen. Observera att tecknaren avsiktligt vridit det i förgrunden belägna stenhusets södra fasad emot sig, dels för att framhäva byggnadens karaktär av huvudbyggnad på gården, dels för att få med på bilden det lilla bakomliggande huset.

lika. Såsom sådana kunna dock möjligen anses de båda, som äro belägna på gårdens södra och västra sida. Detta synes framgå av andra äldre kartor samt brandförsäkringshandlingar rörande Lilla Tyresö.

Det viktigaste resultatet av ett studium av dessa kartor och handlingar är emellertid konstaterandet, att stenhuset saknas redan på en lantmäterikarta uppmätt åren 1796 till 1801. Efter som Bodings karta är daterad 1748 till 1752, följer härav att raseringen skett någon gång mellan 1752 och 1796.

Det förefaller sannolikt, att man, då byggnaden en gång nedtagits, ej genast utjämnat rasmassorna. Motivet för rivningen är obekant. Ingenting tyder emellertid på eldsvåda. Helt säkert har en stor del av det användbara teglet bortförts och ruinen någon tid framåt fått stå öppen. Därunder har den då och då fått mottaga påfyllning i form av allehanda avfall från omgivningen. I detta har ingått en mängd sönderslagna nytto- och prydnadsföremål, vilka påträffades vid utgrävningen.

Inom och utanför ruinen hittades sammanlagt tio mynt, nämligen fem från tiden 1666—68 och ett från vardera av följande år: 1673, 1676, 1719, 1802 samt 1808. De två mynten från 1666 lågo utanför huset, det ena invid södra muren, det andra i den nivå, som sannolikt betecknade 1600-talets markyta utanför östra gaveln. Mynten från 1667—1719 framkommo alla på stengolvet i källaren. 1802 och 1808 års mynt lågo nästan i ytan av fyllningen närmast trappan. Byggnaden har enligt dessa fynd alltså varit i bruk åtminstone från 1660-talets slut till 1719. Tvenne mynt styrka också vårt antagande att den stått som öppen ruin i början på 1800-talet. Det är därjämte av intresse att en så stor mängd mynt från tiden 1666—68 anträffats men intet äldre. Alltså just från den tid, då Maria Sofia De la Gardie kallade denna byggnad det 'nya' stenhuset.

De lösa fynden utgjordes till största delen av skärvor, härörande från flerfärgade lerfat, brunglaserade kärl av simpla typer samt en mängd enklare fajansfat, oftast enfärgade. Dessutom tillvaratogos några nycklar, knivar, lås och beslag, vilka, liksom lerkärlsresterna, genomgående äro av 17- och 1800-talskaraktär,

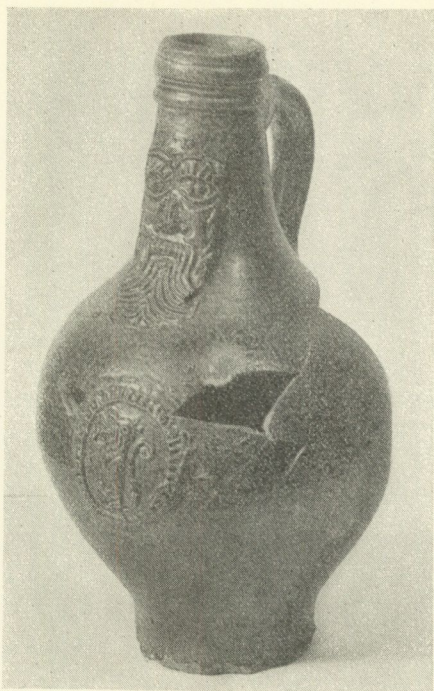

Bild 14. Det vid grävningen funna »bartmannkruset».

varför de här ej närmare skildras. En del till fönster hörande beslag, glas och blyspröjsar kunna eventuellt bidraga till den närmare karakteristiken av 1600-talshuset.

De intressantaste fynden äro tvenne rhenländska krus av stengods från 1500-talets slut eller 1600-talets början. Båda äro brunglaserade. Ett av dem, ett s. k. »bartmannkrus», bild 14, kunde nästan fullständigt sammanfogas, ehuru bitarna hittades på olika platser i fyllningen. Glasyren är småfläckig. Av det andra kruset återfanns endast ett mindre stycke, dock tillräckligt stort att åskådliggöra kärlets form. Det cylindriska mellanpartiet har varit dekorerat med en serie arkader, inramande små figurscener, vilka framställa bl. a. musicerande herrar i typiska renässansdräkter.

Om 1600-talshusets föregångare är det svårare att bilda sig

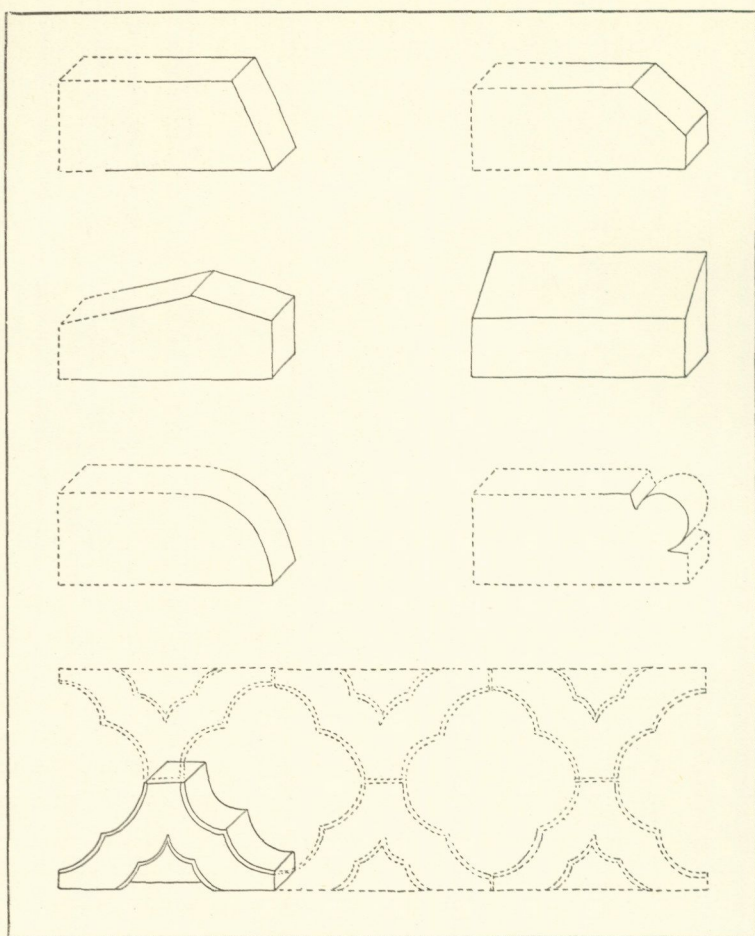

Bild 15. Formtegeltyper från »Tyresö hus».

en föreställning. På grävningens hittills skildrade ståndpunkt kunde man endast bestämma byggnadens plan, storlek och mur-tjocklek samt förmoda, att yttermurarna ovan källaren varit uppförda som skalmurar, det vill säga bestått av dubbla tegelskal, inneslutande en betongartad massa av småsten och bruk. Allt användbart byggnadsmaterial hade tydligen bortförts vid riv-

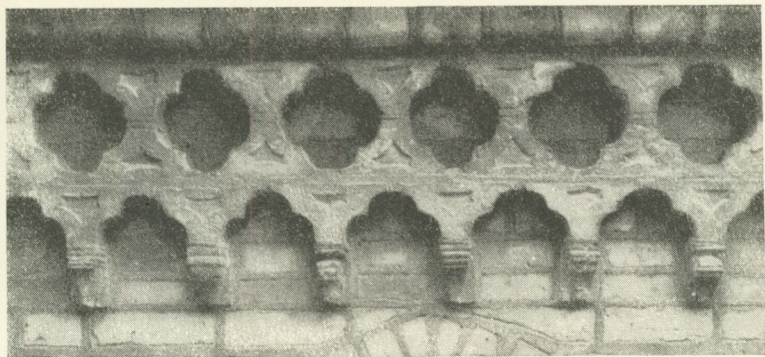

Bild 16. Fyrpassfris under koromgångens taklist på S. Petrikyrkan i Malmö.
Foto Th. Wählin.

ningen. Denna måste ha ägt rum mellan åren 1624 och 1667. Vid sistnämnda tidpunkt reste sig på samma plats det nya stenhuset. Det förra årtalet betecknar Barbro Bielkes dödsår. Hon var den sista ägare till Tyresö, som bebodde den gamla gården, innan nuvarande slottet tillkom. Eftersom endast några få tegel från den äldre byggnaden kommo till användning i den nya, har den förra sannolikt nedtagits en längre tid före den senares uppförande. Huruvida något samband föreligger mellan rivningen och den ovan omtalade branden 1613 är ovisst. Möjligt är, att stenhuset därvid så svårt skadades, att det — om också allttjämt beboeligt — dock ansågs värdelöst, varför det efter fru Barbros död raserades. Det gamla murverket har säkerligen transporterats upp på höjden på andra sidan strömmen, där Gabriel Oxenstiernas stora slott småningom reste sig.

För att om möjligt vinna några ytterligare upplysningar om byggnaden från stengrundens äldre skede — Barbro Bielkes och Ryningarnas Tyresö — upptogs vid utgrävningen en grav på ungefär en och en halv meters bredd längs utsidan av östra gavelmuren. Därvid blottades de på detta ställe å planen, bild 2, synliga kallmurarna, som saknade all förbindelse med den stora stengrunden. Från vad slags byggnad dessa härröra, torde vara svårt att bestämma förrän en mera fullständig utgrävning av

området verkställt. Golvet mellan de båda ursprungligen möjligen parallella murarna är emellertid lagt med söndriga tegel av samma dimensioner och utseende som det inom stora stengrunden funna äldre teglets.

Fyllningen inom det sistnämnda schaktningsområdet var under ett tunt jordlager, som tydligen härrörde från 1600-talshusets rasering, fast sammanpackad och längst ned närmast grundlerans yta utomordentligt hård. Den bestod av lerblandad jord samt tegelskärv och innehöll en stor mängd fragment av taktegel, formtegel av olika typer, av vilka de flesta återgivas å bild 15, samt några bitar av golvplattor av tegel (16×17×4 cm). Takteglet var av en ganska avancerad äldre munk-i-nunne-typ, icke avsedd att tätas med murbruk.

Ehuru dessa fynd ej kunna exakt dateras, måste de dock med bestämdhet hänföras till medeltiden. Formteglet nederst å bild 15 representerar en mindre vanlig typ, känd i ett par varianter. Som exempel på dess förekomst kan nämnas, att det ingår i en fyrpassfris, bild 16, under taket på koromgången i S. Petrikyrkan i Malmö, således från 1300-talets förra hälft.¹ De övriga formteglerna ha vanligare och allmänt gotiska former. Det är snarast troligt, att vi här hava att göra med senmedeltida tegel, emedan tegelmassan tydligen ej behandlats särskilt omsorgsfullt. Av fynden själva kan alltså intet säkrare svar givas än det ovan antydda på frågan om det äldre säteshusets på Tyresö ålder. I avvaktan på något lyckligt arkivfynd måste vi därför tills vidare vara tillfreds med vissheten om att verkligen ha återfunnit ej blott Maria Sofia De la Gardies nya arrendatorsbostad utan även resterna av det medeltida Tyresö. I allmänna drag kunna vi också frammana bilden av detta.

Den i våra dagar ganska obetydliga strömmen omgav fordom gårdsanläggningen med en slinga även söder- och västerut, så att ännu Palmskiöld — i slutet av 1600-talet — kunde skriva, att gården »var med vatten omsluten som en ö.» Denna lilla holme

¹ Denna fris är visserligen i senare tid ommurad. En stor del av teglen äro dock de ursprungliga. De framträda svartglaserade mot fyrpassets tegelfärgade botten. Tyresöteglet är icke glaserat.

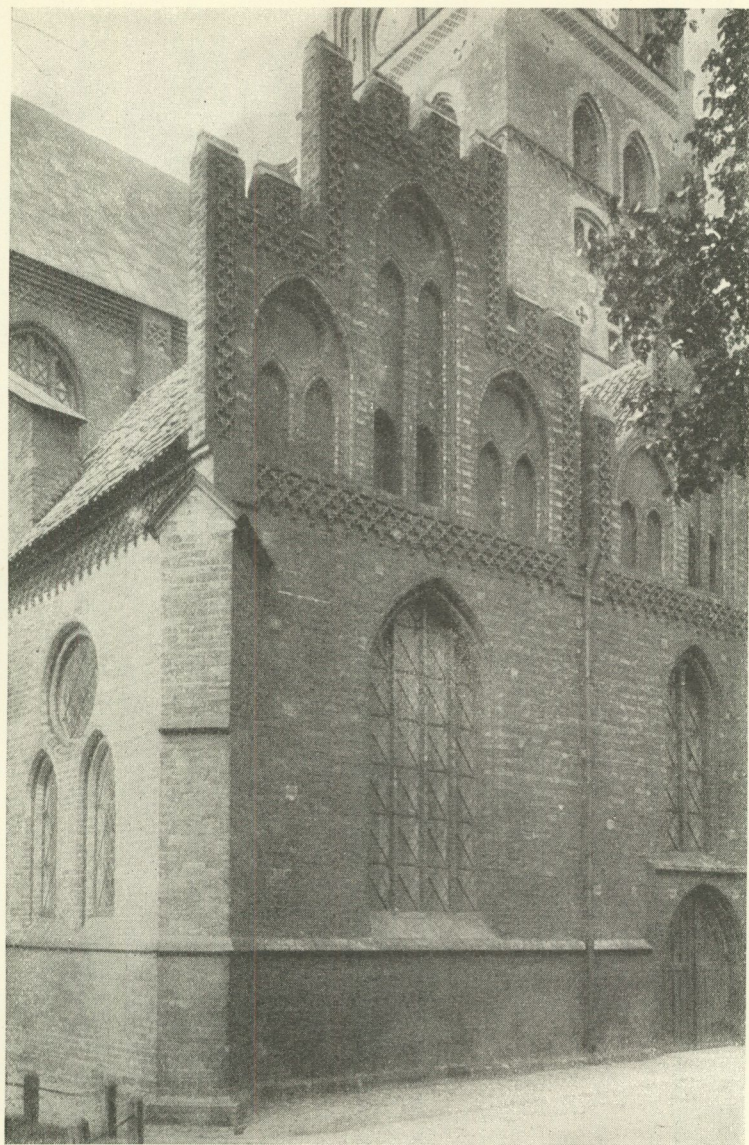

Bild 17. S. Petrikyrkan i Malmö. Exteriör av Helga Lekamens och Vår Frus kapell (efter restaureringen). Foto A. T. A.

med sin bergknalle utgjorde enligt medeltidens begrepp en idealisk plats för ett fast hus. En mängd kungsgårdar och herresäten landet runt hava haft en sådan belägenhet. Ofta har man på konstgjord väg omgivit anläggningen med vatten. En smal landtunga eller ett näs befästes och isolerades från fasta land genom en bred vallgrav. På uddens eller öns högsta punkt byggdes ett torn, en barfred, som dominerade hela anläggningen. Nedanför lades gårdens övriga byggnader, varvid gärna en del av dem, särskilt fägårderna, placerades på andra sidan graven. Denna fasta sätes- eller borgtyp går långt tillbaka i medeltiden.

Då det äldsta Tyresö anlades på den lilla ön längst in i havsviken Kalvfjärden, befästes helt säkert först och främst bergets topp med en barfred.¹ Ehuru inga tydliga spår av bebyggelse skönjas däruppe, är det ingalunda uteslutet, att en noggrann undersökning skulle giva positivt resultat. Det är nämligen knappast tänkbart, att en ur försvarssynpunkt så viktig plats skulle ha lämnats obefäst. Till denna huvudbyggnad² ha förvisso en rad trähus anslutit sig, sannolikt grupperade kring en gård nordväst därom på det nuvarande Lilla Tyresös plats.

Längre fram, sannolikt vid medeltidens slut, tillades den tegelbyggnad, som vi känna genom utgrävningen. Även dylika tillbyggnader äro välkända från flera gamla borgar i vårt land. Ändamålet med detta hus har väl närmast varit att tillfredsställa en nyare tids större krav på bostadens beboelighet och representationsmöjligheter. En stor del av utrymmena i detsamma avsågs dock säkerligen till magasins- och förrådslokaler.

Om dess utseende ge grävningsresultatets säkra fakta ej många upplysningar. Det torde emellertid genom formteglens, särskilt det vackra fristeglets förekomst, kunna fastställas, att bygg-

¹ Här uppe stod den av Karl Fredrik Scheffer år 1799 resta minnesvården över Tyresö ägare («En bok om Tyresö», s. 167), innan den flyttades till sin nuvarande plats vid uppfarten till slottet.

² Den ovan i samband med skildringen av utgrävningen och stengrunden antydningvis gjorda dateringen till medeltidens slut, ställd i förhållande till det faktum att »Tyrisedhe» är såsom färdigbildad egendom känt från år 1364, gör sannolikt, att barfreden från början utgjorde borgherrns enda bostad. Någon annan byggnad tarvades nämligen ej för detta ändamål.

nadens fasader varit rikt utsirade. Vi måste söka plausibla likheter ej bland mälardalens tegelkyrkor utan bland monumenten i Sydbaltikums rika, gotiska tegelarkitektur. En bild med ett par kapellgavlar från S. Petrikyrkan i Malmö meddelas här till jämförelse, bild 17.

Beträffande byggnadstypen såsom sådan skulle till mer eller mindre direkt jämförelse en rad exempel kunna angivas. Här upptages endast ett, Ervalla hus i södra Västmanland, som antages vara uppfört omkring år 1500 av den rike jorddrotten Jöns Ulfsson Roos. En laverad teckning från 1761 (först publicerad av Hahr i *Vasatidens borgar*, 1917) visar oss detta fasta hus, bild 18. Exemplet är särdeles intressant genom den åskådlighet, varmed det visar trapphusets disposition. Mitt på framsidan är ingången till jordvåningen, under det att huvudentrén till bostadsvåningarna är placerad ovan en fritrappa på ena sidan. Likartade torde vi få tänka oss att de motsvarande förhållandena varit på Tyresö hus. På tal om trapphuset förtjänar därjämte påpekas, att även Gabriel Oxenstiernas slott från början hade ett sådant mitt på huvudfasaden.

Härmed ha några riktlinjer angivits, efter vilka vi kunna göra oss en ungefärlig föreställning om hur Tyresö hus en gång sett ut. Ytterligare möjligheter till en rekonstruktion gömmas sannolikt ännu i jorden vid det vackra Lilla Tyresö. Den omständigheten, att det gamla herresätets ägarelängd är känd ända tillbaka till 1300-talet, bidrager till förhoppningen, att vi också skola kunna komma fram till en noggrannare datering.